

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДА ПЕДАГОГТЕРДІҢ КӘСІБИ ҰСТАНЫМЫН ДАМУ

Ауесханова М.

І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: aueskhanova.m@mail.ru

Мақалада мектепке дейінгі инклюзивті білім беру жағдайында педагогтердің кәсіби ұстанымын дамыту мәселесі талданған. Автор инклюзивті білім беру талаптарына жауап беретін мектепке дейінгі білім берудің кешенді бағдарламаларындағы кемшіліктерге, балабақшада инклюзивті білім беру процесін құру технологиясына және мектепке дейінгі инклюзивті білім беру жағдайында педагогтардың кәсіби қызметіндегі өзгерістерге назар аударады.

Тірек сөздер: инклюзивті білім беру, кәсіби қызмет, ерекше білім беру қажеттілігі бар бала, кәсіби ұстаным, мектепке дейінгі инклюзивті білім беру.

В статье проанализирована проблема развития профессиональной позиции педагогов в условиях инклюзивного дошкольного образования. Автор обращает внимание на недостатки в комплексных программах дошкольного образования, отвечающих требованиям инклюзивного образования, технологии построения инклюзивного образовательного процесса в детском саду и изменения в профессиональной деятельности педагогов в условиях инклюзивного дошкольного образования.

Ключевые слова: инклюзивное образование, профессиональная деятельность, ребенок с особыми образовательными потребностями, профессиональная позиция, дошкольное инклюзивное образование.

The article analyzes the problem of developing the professional position of teachers in the context of pre-school inclusive education. The author draws attention to the shortcomings in comprehensive programs of preschool education that meet the requirements of inclusive education, the technology of building the process of inclusive education in kindergarten and changes in the professional activity of teachers in the context of inclusive education in preschool.

Key words: inclusive education, professional activity, child with special educational needs, professional position, pre-school inclusive education.

Инклюзивті білім беру жеке тұлғаға бағытталған педагогикаға жүгінумен, балаларды тәрбиелеу мен оқытудың қатаң реттелген нысандарынан алшақтатумен сипатталады. Бұл ретте білім беру мекемелеріне ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар үшін арнайы білім беру жағдайларын жасау қажеттілігі бекітіледі [1,2]. Мұндай баланы оқыту мен тәрбиелеудің мазмұнын анықтау мұғалімнен кәсіби қызметтің әдіснамалық және практикалық-технологиялық негізін таңдауда өзін - өзі анықтауға дайындықты талап етеді. Бұл таңдау оның негізгі мақсаттары мен құндылықтары жүйесімен, әртүрлі қызмет жағдайларында саналы және жауапкершілікпен жүзеге асырылатын және білім беру кеңістігінің басқа субъектілерімен қарым-қатынастарымен анықталады.

Инклюзивті білім беру ("Inclusive education") қазіргі уақытта мектепке дейінгі білім беру жүйесін жетілдірудің аса маңызды және перспективалы бағыттарының бірі ретінде қарастырылады. Мектепке дейінгі мекемелер түрлерінің біркелкілігінен мемлекеттік және мемлекеттік емес ұйымдардың жаңа түрлерін қамтитын икемді Көп функциялы жүйені құруға көшу, оған халықтың әртүрлі білім беру қажеттіліктеріне жауап беруге және білім беру қызметтерінің кең спектрін ұсына отырып, оларды қанағаттандыруға мүмкіндік

береді. "Кеңес беру пункті", "Лекотека", "Баланы ойын арқылы қолдау орталығы", "Ерте көмек көрсету қызметі", "Қысқа мерзімді болу топтары" мектепке дейінгі білім берудің вариативтік нысандарының пайда болуы отбасылық және қоғамдық тәрбиенің бірлігі мен сабақтастығын, баланың қажеттіліктеріне, қабілеттеріне, мүмкіндіктеріне қарай оның жеке білім беру бағытын және бала мен оның отбасына психологиялық-педагогикалық көмекті қамтамасыз етуге арналған.

Балабақшада инклюзивті білім беру процесін құру технологиясы және баланың мектепке ауысуын қолдау: оқытудың негізгі түрлерінің әдіснамасына негізделген: оқытудың негізгі түрлерінің әдіснамасы: дәстүрлі, принциптері Я.А. Коменский тұжырымдаған; проблемалық (Дьюи Дж., Брунер Дж., Давыдов В. В., Кудрявцев Т. В., Матюшкин А.М., Махмутов, М.И., Эльконин Д.Б.) және бағдарламаланған оқыту (Скиннер Б., Талызина Н.Ф., Галперин П.Я.); Л.С. Выготскийдің мәдени-тарихи теориясына; мектеп жасына дейінгі балаларды тәрбиелеу мен оқытудың әлеуметтік - педагогикалық және психологиялық негіздері (Васильева М. А., Веракса Н. Е., Гризик Т.И., Доронова Т.Н., Комарова Т.С., Михайлова З.А.); мамандандырылған мектепке дейінгі мекемелер жағдайында дамуында кемістігі бар балаларды оқыту мен тәрбиелеу саласындағы арнайы психология мен түзету педагогикасын зерттеу (Баряева Л.Б., Гаврилушкина О.П., Екжанова Е.А., Зарин А.Н., Соколова Н.Д., Стребелева Е.А., Шевченко С. Г., Филичева Т.Б.); мектепке дайындық ұғымына көзқарастар (Божович Л. И., Венгер П.А., Венгер А.Л., Гуткина Н.И., Запорожец А.В., Кравцова Е.Е., Лисина М. И., Мухина В.С., Смирнова Е.О.); арнайы және инклюзивті білім беру саласындағы шетелдік зерттеулер (Гари Банч, Тони Бут, Мэл Эйнскоу, Дэвид Митчелл).

Инклюзивті мектепке дейінгі білім беру балалардың, оның ішінде ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балалардың сапалы білім алу құқығын қамтамасыз ету бойынша мәселелерді шешеді. Балабақшада инклюзивті білім беруді жүзеге асыру міндеттері.

- Баланың қажеттіліктерін, мүмкіндіктерін мен қабілеттерін ескере отырып, білім беру процесін даралау.

- Тәрбие-білім беру процесінің тиімділігін арттыру мақсатында барлық балалардың ата-аналарымен өзара әрекеттесу.

- Психологиялық-педагогикалық және медициналық-әлеуметтік сүйемелдеуді қамтамасыз ету арқылы барлық балалар үшін білім беру-дамыту ортасын қалыптастыру.

- Инклюзивті білім беруді жүзеге асыруға бағытталған әдістемелік қамтамасыз етуді жетілдіру.

Инклюзивті білім берудегі технологияның өзі, қолданылатын әдістер мен тәсілдер, нәтиже үшін жауапкершілікті алу үшін педагогтың белсенді қатысуымен құрылуы керек [3]. Біз өз құндылықтарымыз туралы хабардар болуды және оларды іске асыру жағдайларын белсенді іздеуді және құруды жауапкершілікпен түсінеміз. Педагогтың жауапкершілігімен қатар, технология инклюзивті білім беру процесіне қатысушылардың эмпатия арқылы басқа адамның эмоционалды жағдайын түсіну қабілетін жетілдіруге негізделген. Бұл қабілет — эмпатия — инклюзияда мектеп жасына дейінгі балалармен жұмыс жасайтын педагогтың маңызды қасиеттерінің бірі. Сондай-ақ, білім беру процесіне қатысушылар-балалар, ата-аналар мен педагогтар арасындағы қарым-қатынасқа көп көңіл бөлінуі керек, бұл олардың түсінігін, ынтымақтастығын және кәсіби рефлексияның дамуын қамтамасыз етеді.

Балабақшада инклюзивті білім беру процесін құру технологиясы келесі қағидаттарға негізделген:

- Ғылымилық қағидаты: мектепке дейінгі және арнайы (түзету) педагогика мен психологияның үздік тәжірибелеріне сүйене отырып, инклюзивті білім берудің теориялық-әдіснамалық негіздерін қолдану, бағдарламалық-әдістемелік құралдарды әзірлеу, балаларды оқыту және тәрбиелеу нәтижелерін талдау және мониторингілеу, технологияның тиімділігін бағалау.

- Жүйелілік қағидаты: ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балалардың сапалы білім алуына тең қолжетімділікті қамтамасыз ету, мектепке дейінгі білім берудің жаңа нысандарын ескере отырып, баланың жеке білім беру бағытын іске асыру және білім беру деңгейлері арасындағы сабақтастық: ерте көмек — мектепке дейінгі білім беру — Жалпы орта білім беру.

- Вариативтілік, түзету бағыттылығы қағидаты: білім беру процесін түзету - дамыту жұмысымен кешенде ұйымдастыру.

- Даралау қағидаты: жеке тұлғаға бағытталған жеке, сараланған тәсілді жүзеге асыру. Даралауды көбінесе ата-аналар мен мамандар баланы жеке жұмыс формаларына шығару ретінде түсінеді. Бірақ шығармашылық тұлғаны тәрбиелеу мүмкіндігі тек "басқа адам" арқылы диалогтық қарым-қатынас пен өзара әрекеттесу процесінде жүзеге асырылатыны белгілі, онда адам тек объективті әрекеттерді ғана емес, сонымен бірге әрекеттерді де жасайды (Унт И. Э., 1990). Тек балалар тобында Бала басқа адамның әрекеттеріне жауап беретін әрекеттерге мұқтаж болады және балаға өзінің мінез - құлқын түзету қажеттілігі туындайды. Бұл жағдайда бала қарым-қатынаста әлеуметтік және моральдық нормаларды қалыптастырады.

- Отбасының әлеуметтік жауапкершілігі қағидаты: тәрбиеленушілердің отбасыларымен өзара іс-қимыл жасау, отбасының тәрбие-білім беру процесіне қатысуы.

- Пәнаралық өзара іс-қимыл қағидаты: мектепке дейінгі білім беру процесін оңтайландыру мақсатында түрлі мамандар мен қызметтердің іс-қимылын үйлестіру.

Балабақшада білім беру процесін құру мектепке дейінгі білім берудің негізгі жалпы білім беру бағдарламасының құрылымына қойылатын мемлекеттік талаптарға (МЖМС) негізделген [4]. Олар мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған мектепке дейінгі білім берудің негізгі жалпы білім беру бағдарламасын іске асыру ерекшеліктерін де ескереді. МЖМС негізінде балабақшада балаға жеке бағытталған психологиялық-медициналық-педагогикалық көмек жүйесі жасалады. МЖМС-да психологиялық-медициналық-педагогикалық комиссия белгілеген тәртіппен расталған физикалық және (немесе) психикалық бұзылулардың ауырлығына байланысты тәрбиеленушінің білім беру бағдарламасын кешенді меңгеруі мүмкін болмаған жағдайда түзету жұмысының мазмұны тәрбиеленушіні әлеуметтендіруге және іс жүзінде бағдарланған дағдыларды қалыптастыруға баса назар аудара отырып қалыптастырылады.

Балаға жеке-бағытталған психологиялық-медициналық-педагогикалық көмек бағдарламасын әзірлеуді және іске асыруды мекемеде жұмыс істейтін барлық мамандар ата-аналардың сұранысын ескере отырып және олармен келісе отырып жүргізеді. Ол қамтиды:

- Баланың дамуын терең диагностикалау нәтижелері.

- Баланы қосудың жас тобын анықтау. Баланың дамуының психофизиологиялық ерекшеліктеріне байланысты баланы қалыпты дамып келе жатқан құрдастар тобына қосуға болады, олардың физиологиялық жасы мүгедек баланың физиологиялық жасынан (бір жылға) аз болады.

- Баланы қосу режимі. Баланы топқа қосу икемді және біртіндеп болуы керек және келесі кезеңдерді қамтиды: дайындық, ішінара қосу, толық қосу. Мұнда баланың мамандармен топтық және жеке жалпы топтық және түзету сабақтарына қатысуы туралы жазылған.

- Баланы оқыту мен тәрбиелеудің арнайы жағдайларын сипаттау: топтық қызметке қосу кезінде балаға қажетті көмек көрсететін ассистенттің (тәрбиешінің көмекшісінің) қызметтерін ұсыну; балабақша педагогтеріне оқыту мен тәрбиелеудің арнайы жалпы дамытушылық бағдарламалары мен әдістерін, арнайы әдістемелік құралдар мен дидактикалық материалдарды, ұжымдық және жеке пайдалануға Оқытудың техникалық құралдарын пайдалану бойынша ұсынымдар; баланың толыққанды өмір сүруі үшін балабақша үй - жайын қажетті өзгерту және бейімдеу.

- Балаға түзету шараларын жоспарлау. Баламен жұмыс істейтін мамандар, олардың жеке сабақтарының бағыттары, оны енгізудің осы кезеңіндегі сабақтар саны анықталады.

- Түзету бағдарламасының негізгі міндеттері мен бағыттары:
- Баланың дамуындағы бұзылыстарды түзету.
- Балаларды балалар қауымдастығына қосу бойынша жұмыс.
- Ата-аналармен өзара әрекеттесу.
- Тәрбиеші жүзеге асыратын баланың мүмкіндіктеріне бейімделген білім беру бағдарламалары.

- Музыкалық және дене шынықтыру бағдарламаларын іске асыру ерекшеліктері, баланың мерекелерге және басқа да бос уақыт іс-шараларына қатысуы (психологтың қатысуымен музыка жетекшісі және дене шынықтыру тәрбиешісі жасайды).

Күтілетін нәтижелер: баланың негізгі жалпы білім беру бағдарламасын игеруін бағалау.

- Баланың дамуындағы ауытқуларды түзетуді бағалауды, балабақша тобына енгізудің сәттілігін, мектепке дейінгі білім беру бағдарламасын игеруді анықтайтын динамикалық тексеру мерзімдері.

Егер біз дамудың жетекші бұзылуына, нейропсихикалық белсенділіктің қайталама және күрделі бұзылыстарына және сақталған функцияларға байланысты "ерекше" баланы білім беру кеңістігіне қосудың ерекше жағдайларын саралауға баратын болсақ, онда баланың компенсаторлық мүмкіндіктері мен даму перспективаларын бағалау өте маңызды. Алайда, біздің ойымызша, мұғалім үшін кез-келген жаңа баланың пайда болуы одан білім беру процесіне өзгерістер енгізуді талап ететінін түсіну әлдеқайда маңызды. Сонымен қатар, барлық балалар үшін оқыту мен тәрбиелеудің арнайы жағдайларын қамтамасыз етуге жалпы талаптар бар. Мысал ретінде Ұлыбританияның тәжірибесі мысал бола алады, онда мамандар тоғыз айдан бастап балалармен жүйелі түрде сабақ бастайды, нақты диагноз қоюға тырыспайды, бірақ әлеуетті мүмкіндіктерді барынша дамытуға тырысады.

Осы ерекшеліктерді қарастырайық. "Ерекше" баланың танымдық даму деңгейі оның жас тобындағы басқа балалардан көп немесе аз дәрежеде ерекшеленеді [5]. Сонымен қатар, оларда әртүрлі қарқындағы сөйлеу-ойлау қызметі байқалады, оларда, әдетте, коммуникативтік дағдылар бұзылған, олар шаршаудың және моторлы даму ерекшеліктерінің жоғарылауымен сипатталады. Бұл кез-келген "ерекше" баланы балабақшаға қосқан кезде жасалуы керек келесі жағдайларды білдіреді: қауіпсіз орта құру, оның ішінде серуендеу және ұйқы кезінде; әр түрлі жастағы балалар үшін қоршаған ортаның тартымдылығын (ойыншықтармен қанықтыру), оның ішінде серуендеуді ұйымдастыру; баланың ұйықтап қалуын қамтамасыз ету және күн ішінде жалғыздықтың болуы; топта екінші ересек адамның болуы; коммуникацияны дамытуға арнайы бағытталған сабақтардың құрылымына қосу ("шенбер"); топта әртүрлі деңгейдегі тапсырмаларды қолдану; баланың күшті жақтарына тәрбиелеуге баса назар аудару; балаларды бір - біріне көмектесуге қосу; балаларды салыстыруға және бір-бірімен бәсекелесуге жол бермеу.

Бүгінгі таңда инклюзивті білім беру жүйесін бағдарламалық-әдістемелік қамтамасыз ету жеткіліксіз әзірленген. Инклюзивті білім беру талаптарына жауап беретін мектепке дейінгі білім берудің кешенді бағдарламалары қазіргі уақытта жоқ. Бағдарламалардың көпшілігі қалыпты дамып келе жатқан балалар немесе дамуында ауытқулары бар балалар болса да, балалардың дамуының шамамен бірдей деңгейіне бағытталған. Алайда, мектепке дейінгі және түзету педагогикасында сөйлеу және ақыл - ойы бұзылған балаларға арналған мамандандырылған мектепке дейінгі мекемелер жағдайында балаларды оқыту мен тәрбиелеудің бай тәжірибесі бар, ал педагогтар мен тәрбиешілердің жалпы білім беру және түзету бағдарламаларының әртүрлі бөлімдерін өз бетінше бейімдеуге және біріктіруге мүмкіндігі бар.

ӘБЕБИЕТТЕР:

1. Елисеева И.Г., Чумакова О.Ф. Профессиональное сопровождение педагогов общеобразовательных школ, реализующих инклюзивную практику. Методические рекомендации. Алматы, 2015 г.

2. Мовкебаева З.А., Оралканова И.А. Включение детей с ограниченными возможностями в общеобразовательный процесс: Учебное пособие, Алматы, 2014. – 236 с.
3. Corbet J. Inclusive education and school culture [Инклюзивное образование и школьная культура] [Электронный ресурс]: Jenny Corbet // International Journal of Inclusive Education. 1999. Vol. 3, No. 1. P. 53-61. URL: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/136031199285183>
4. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты, 2018 ж. 31 қазандағы ҚР БҒМ № 604 бұйрығы.
5. Екжанова Е.А., Стребелева Е.А. Коррекционно-развивающее обучение и воспитание. Программа дошкольных образовательных учреждений компенсирующего вида для детей с нарушением интеллекта. – М.: Просвещение, 2005. – 272 с.

ӘОЖ 372.881

<https://doi.org/10.53355/h5547-4147-6963-o>

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН МӘТІН ҚҰРЫП ЖАЗУҒА ҮЙРЕТУ ТӘСІЛДЕРІ

Базарбекова Р.Ж., педагогика ғылымдарының кандидаты
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы қ.

E-mail: rabiga68@mail.ru

Мақалада бастауыш сынып оқушыларының мәтін құрып жазуға үйретудің әдістемелік тәсілдері қарастырылды. Оқушының мәтін құрып жаза алуы ең алдымен оның тілдік біліміне және сол игерген білімін тәжірибеде қолдана білу дағдысына байланысты екендігі айтылады.

Оқушыға мәтін құрып үйрету тақырып және оның шекарасын анықтау, мазмұнның негізгі мағыналық бірліктерін таңдау, оның композициясын құру, одан тұтас мәтін құрастыру сияқты бірнеше әрекет жүйесін қамтиды. Мақалада бастауыш сыныпта сөйлемнің арасындағы байланысты оқушыларға қалай үйретуге болатыны түсіндіріледі. Сөйлем арасындағы байланысты табуды үйрететін практикалық тапсырмаларды оқулыққа енгізу ұсынылады.

Тірек сөздер: байланыстырып сөйлеу, мәтін, құрылым, байланыс, әдіс, жазба сөз, тірек сөздер.

В статье рассматриваются методические подходы по обучению учащихся начальных классов составлению текста. В статье подчеркивается, что способность учащегося составить текст зависит, прежде всего, от его языковых навыков и умения применять их на практике. Обучение учащегося составлению текста предполагает несколько систем действий, таких как определение темы и ее границ, выбор основных смысловых единиц содержания, создание композиции текста и составление из него целого текста. Рекомендуется включать в учебник задания, объясняющие на практике связь между предложениями.

Ключевые слова: связная речь, текст, структура, цепная связь, метод, письменная речь, ключевые слова.

The article discusses methodological approaches to teaching primary school students how to compose a text. The article emphasizes that the student's ability to compose a text depends, first of all, on his language skills and the ability to apply this knowledge in practice. Teaching a student to compose a text involves several systems of actions, such as defining a topic and its boundaries, choosing the main semantic units of content, creating its composition, and composing a whole text from it. It is recommended to include tasks in the textbook that explain the relationship between sentences in practice.

Key words: connected speech, text, structure, chain connection, method, written speech, keywords.